

TĂNG CƯỜNG TIẾNG VIỆT CHO TRẺ EM MẦM NON VÙNG DÂN TỘC THIỂU SỐ (Strengthening the Vietnamese language for early childhood children in ethnic minority areas)

một khuynh hướng giáo dục nhằm hỗ trợ cho trẻ em mầm non vùng dân tộc thiểu số có kỹ năng sử dụng tiếng Việt, từ đó trẻ em được học tập và phát triển toàn diện theo chương trình giáo dục mầm non và chuẩn bị sẵn sàng vào học ở trường phổ thông. Thực tiễn ở trên thế giới và Việt Nam cho thấy, sự hạn chế về khả năng sử dụng tiếng phổ thông là rào cản lớn nhất đối với trẻ em các dân tộc thiểu số trong tiếp cận với giáo dục mầm non có chất lượng và công bằng.

Vấn đề TCTVCTEMN vùng dân tộc thiểu số ở Việt Nam được đặt ra từ những năm 1990, ban đầu chỉ tập trung tăng cường tiếng Việt cho trẻ em mẫu giáo, đặc biệt là trẻ mẫu giáo năm tuổi. Từ năm 1998, trong khuôn khổ hoạt động của chương trình Phát triển trẻ thơ của Quỹ Nhi đồng Liên Hiệp quốc (UNICEF), Bộ Giáo dục và Đào tạo cùng Sở Giáo dục và Đào tạo tỉnh Gia Lai đã tiến hành nghiên cứu mô hình dạy trẻ mẫu giáo dân tộc Jrai tăng cường cả tiếng Việt và tiếng dân tộc trên cơ sở Chương trình 26 tuần cho lớp mẫu giáo năm tuổi. Mục tiêu của nghiên cứu này nhằm đưa ra hướng dẫn thực hiện chương trình giúp trẻ em phát triển khả năng nói tiếng Việt trên cơ sở bảo tồn, phát huy văn hóa và ngôn ngữ của dân tộc thiểu số. Đây là nền tảng quan trọng cho phát triển TCTVCTEMN vùng dân tộc thiểu số thông qua phương thức giáo dục song ngữ dựa trên tiếng mẹ đẻ.

- Giai đoạn từ 1998- 2010 có khá nhiều nghiên cứu và chính sách liên quan đến TCTVCTMN vùng dân tộc thiểu số.

Từ năm 2001 đến năm 2004, Vụ Giáo dục mầm non, Bộ Giáo dục và Đào tạo từ nghiên cứu thử nghiệm một số biện pháp chỉ đạo thực hiện chương trình 26 tuần phù hợp với trẻ mẫu giáo năm tuổi vùng dân tộc thiểu số, đã đưa ra ba kết quả: tài liệu hướng dẫn thực hiện chương trình 26 tuần, tài liệu bồi dưỡng cha mẹ trẻ mẫu giáo năm tuổi dân tộc thiểu số về các biện pháp tăng cường tiếng Việt cho trẻ và cuốn Bài tập trò chơi phát triển ngôn ngữ cho trẻ mẫu giáo.

Năm 2006, trong Đề án Phát triển Giáo dục mầm non giai đoạn 2006- 2015 chú trọng việc dạy tiếng Việt cho trẻ em vùng dân tộc thiểu số. Để kết quả Đề án bền vững, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã chỉ đạo quan tâm đến TCTVCTE ngay từ khi bắt đầu đi học mầm non. Từ đây, TCTVCTEMN vùng dân tộc thiểu số trở thành một trong những ưu tiên hàng đầu của Giáo dục mầm non Việt Nam.

Trong giai đoạn này các tổ chức phi chính phủ (UNICEF, Save the children...) đã thực hiện nhiều dự án tập trung vào chăm sóc và giáo dục trẻ em ở các vùng dân tộc thiểu số, trong đó có ưu tiên TCTVCTEMN từ ba đến năm tuổi. Nội dung TCTVCTEMN vùng dân tộc thiểu số được lồng ghép trong các dự án giáo dục song ngữ hoặc nâng cao chất lượng giáo dục trẻ em mẫu giáo vùng dân tộc thiểu số.

- Từ năm 2010 đến 2022, vấn đề TCTVCTEMN vùng dân tộc thiểu số được thể chế chính thức trong các chính sách và được thực hiện như một nội dung quan trọng của Giáo dục mầm non Việt Nam.

Năm 2016, Quyết định số 1008/QĐ-TTg ngày 02.6.2016 của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt đề án “Tăng cường tiếng Việt cho trẻ em mầm non, học sinh tiểu học ở vùng dân tộc thiểu số giai đoạn 2016-2020, định hướng 2025” trên tầm quốc gia. TCTVCTEMN được thực hiện theo một hệ thống với các vấn đề trọng tâm, gồm: Chuẩn bị tiếng Việt cho trẻ em trước khi vào lớp một; xây dựng tài liệu hỗ trợ giáo viên chuẩn bị tiếng Việt cho trẻ em; có chế độ chính sách cho giáo viên mầm non dạy tăng cường tiếng Việt cho trẻ em/giáo viên trực tiếp thực hiện TCTVCTEMN tại các điểm lẻ vùng khó khăn, đặc biệt khó khăn được hỗ trợ một phần kinh phí; có sự kết nối giữa cấp học mầm non và tiểu học trong các hoạt động tăng cường tiếng Việt cho trẻ em.

Việc thực hiện Đề án đã làm thay đổi công tác quản lý cấp học mầm non: nội dung phát triển ngôn ngữ, tăng cường tiếng Việt cho trẻ đã được coi là hoạt động trọng tâm trong Giáo dục mầm non vùng dân tộc thiểu số. Hằng năm, Bộ Giáo dục và Đào tạo, các Sở Giáo dục và Đào tạo đưa nội dung TCTVCTEMN vùng dân tộc thiểu số vào chỉ đạo thực hiện nhiệm vụ năm học. Đề án cũng được báo cáo, đánh giá kết quả thực hiện theo từng giai đoạn ở cả cấp trung ương và địa phương.

Bộ Giáo dục và Đào tạo đã xây dựng một số tài liệu hướng dẫn TCTVCTEMN vùng dân tộc thiểu số thông qua tổ chức môi trường, hướng dẫn hoạt động, giao tiếp tương tác với trẻ như: Hướng dẫn thực hiện chương trình Giáo dục mầm non trong các lớp mẫu giáo ghép (tập trung vào các lớp mẫu giáo ghép ở vùng dân tộc thiểu số); Bộ tiêu chí tổ chức xây dựng và sử dụng môi trường tăng cường tiếng Việt trong các cơ sở Giáo dục mầm non có đông trẻ em người dân tộc thiểu số (2016); Tài liệu hướng dẫn tăng cường tiếng Việt cho trẻ em mầm non người dân tộc thiểu số dành cho cán bộ quản lý, giáo viên mầm non, cha mẹ trẻ, cộng tác viên hỗ trợ ngôn ngữ và tập huấn hướng dẫn sử dụng tài liệu cho cán bộ quản lý, giáo viên mầm non cốt cán toàn quốc (2017); Bộ tài liệu, học liệu về tăng cường tiếng Việt phù hợp với trẻ em mầm non người dân tộc thiểu số (2017).

Ủy ban nhân dân các địa phương có nhiều đồng bào dân tộc thiểu số đã xây dựng kế hoạch và đánh giá và điều chỉnh việc thực hiện kế hoạch Đề án. Ngoài ra, các địa phương còn lồng ghép mục tiêu tăng cường tiếng Việt vào nội dung của một số đề án, chương trình phát triển giáo dục của địa phương, tích hợp nội dung TCTVCTEMN vào một số hoạt động như "Làm quen và giao tiếp bằng tiếng Việt" trước khi bước vào năm học mới; tổ chức “Xây dựng môi trường văn hoá đọc”; “Thư viện thân thiện”; “Tiếng Việt của chúng em”; “Câu lạc bộ nói, viết bằng tiếng Việt”; “Tổ chức hội thi kể truyện, đọc thơ, hát”...

Các cơ sở Giáo dục mầm non vùng dân tộc thiểu số đã hướng dẫn cha mẹ trẻ thường xuyên nói chuyện, giao tiếp, chơi với trẻ em, xây dựng môi trường giao

tiếp tiếng Việt cho trẻ em trong gia đình; khuyến khích gia đình tham gia vào các hoạt động chăm sóc, giáo dục trẻ em do trường tổ chức, cùng đọc sách với con tại thư viện thân thiện của trường; hướng dẫn cha mẹ lựa chọn tài liệu, sách truyện phù hợp để đọc cho con khi ở nhà; phối hợp các đoàn thể, đơn vị bộ đội...bồi dưỡng thêm về tiếng Việt cho các bậc cha mẹ là người dân tộc thiểu số.

Hàng năm, giáo viên mầm non được tập huấn về nội dung, phương pháp tăng cường tiếng Việt. Một số địa phương có biên soạn bổ sung tài liệu hướng dẫn giáo viên phù hợp với vùng miền, văn hóa cộng đồng dân tộc nơi trẻ em sinh sống, tổ chức các buổi sinh hoạt chuyên đề, chia sẻ kinh nghiệm giữa giáo viên trong trường, các trường và cụm trường trong tăng cường tiếng Việt cho trẻ em người dân tộc thiểu số, đặc biệt đối với những trẻ hạn chế về khả năng tiếng Việt... Tuy vậy, theo báo cáo của Vụ Giáo dục mầm non, Bộ Giáo dục và Đào tạo năm 2021 về đánh giá kết quả thực hiện Đề án Tăng cường tiếng Việt cho trẻ mầm non và tiểu học thì đến năm 2021 tỷ lệ trẻ nhà trẻ và trẻ mẫu giáo được đến trường và tăng cường tiếng Việt chưa đạt yêu cầu đặt ra, vẫn còn 16 tỉnh có tỷ lệ trẻ mẫu giáo người dân tộc thiểu số được tăng cường tiếng Việt chưa đạt so với mức bình quân chung toàn quốc 90%.

Trong giai đoạn từ năm 2010 đến 2022, việc TCTVCTEMN vùng dân tộc thiểu số ở Việt Nam còn được thực hiện thông qua các dự án, sáng kiến của các tổ chức phi chính phủ như: Mô hình Giáo dục song ngữ trên cơ sở tiếng mẹ đẻ của UNICEF; mô hình Giáo dục song ngữ dựa vào cộng đồng, mô hình Nhóm trẻ vui chơi – đọc sách của tổ chức Plan International (hiện nay mô hình này đã được chuyển giao cho Hội Liên hiệp Phụ nữ Việt Nam để triển khai); sáng kiến Trại đọc, dự án Hỗ trợ phát triển kỹ năng làm quen với Toán và Đọc viết cho trẻ mầm non của Tổ chức Cứu trợ Trẻ em (SCI)... đã đóng góp tích cực trong củng cố và phát triển khuynh hướng TCTVCTEMN phù hợp với đặc trưng các vùng dân tộc thiểu số ở Việt Nam.

Trong thời gian tới, Bộ Giáo dục và Đào tạo tiếp tục chỉ đạo các địa phương xây dựng và thực hiện thành công kế hoạch TCTVCTEMN vùng dân tộc thiểu số giai đoạn 2 của Đề án với mục tiêu ngày càng đảm bảo công bằng hơn trong tiếp cận Giáo dục mầm non có chất lượng cho trẻ em các vùng dân tộc thiểu số ở Việt Nam.

BÙI THỊ LÂM

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Vụ Giáo dục mầm non, *Báo cáo về Tình hình triển khai thực hiện Đề án tăng cường tiếng Việt cho trẻ mầm non, học sinh tiểu học người dân tộc thiểu số (Quyết định số 1008/QĐ-TTg ngày 02/6/2016 của Thủ tướng Chính phủ)*, Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2021.
2. Plan International, *Báo cáo khảo sát cuối kỳ dự án “Giáo dục song ngữ dựa vào cộng đồng cho trẻ em dân tộc thiểu số”*, 2018.

3. Phạm Thị Sửu, Lê Thị Ánh Tuyết, Nguyễn Ánh Tuyết, Đinh Hồng Thái, Hồ Thị Minh *60 năm Giáo dục Mầm non Việt Nam*, Nhà xuất bản Giáo dục, Hà Nội, 2006.
4. Tạ Văn Thông, *Giáo dục ngôn ngữ ở các vùng dân tộc thiểu số Việt Nam*, Tạp chí Nghiên cứu Dân tộc, tr. 52- 58, 2019,
5. Trần Ngọc Trâm, Bùi Kim Tuyến (Đồng chủ biên), *Hướng dẫn chuẩn bị tiếng Việt cho trẻ mẫu giáo 5 - 6 tuổi vùng dân tộc thiểu số*, NXB Giáo dục Việt Nam, Hà Nội, 2011.
6. Trần Thị Yên, *Giáo dục song ngữ trên cơ sở tiếng mẹ đẻ ở vùng dân tộc thiểu số trong bối cảnh đổi mới - nghiên cứu trường hợp tại Lào Cai và An Giang*, Tạp chí Giáo dục, 501(1), tr. 6–11, 2021.